

ВІДГУК

опонента на дисертаційну роботу Боброннікова Дмитра Олександровича на тему: «Формування регіональної системи енергоефективності та енергозбереження: публічноуправлінський аспект», яка представлена на здобуття наукового ступеня доктора філософії (PhD) у галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування», спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

Відгук складено на основі детального вивчення тексту дисертаційної роботи, опублікованих здобувачем результатів дослідження та документів, які містять підтвердження щодо практичного впровадження зазначених результатів.

1. Обґрунтування актуальності теми дисертації, її зв'язок із науковими програмами, темами

Сьогодні питання енергоефективності та енергозбереження, зокрема, на регіональному рівні, є надзвичайно актуальними. В умовах воєнного стану та інтеграції України в європейський простір, а також з урахуванням зростаючих техногенних навантажень на навколишнє середовище, вирішення питань забезпечення енергетичної стійкості та незалежності України, формування й реалізації дієвої енергоощадної політики з метою сталого й гармонічного розвитку економіки, енергетики та екології є не тільки важливим, а й життєво необхідним.

Незважаючи на те, що в останні роки цілі та завдання політики України щодо енергоефективності й енергозбереження були достатньо послідовними і відповідали завданням та рекомендаціям Європейської комісії щодо набуття Україною членства в ЄС, багаторічний досвід діяльності органів публічного управління з її реалізації свідчить про її недостатньо результативність. Україна була і є надзвичайно енерговитратою державою, від чого страждає конкурентоздатність української продукції, зменшуються можливості позбавлення енергетичної залежності, залишаються неякісними енергетичні послуги, що надаються споживачам.

З початком повномасштабної війни РФ на території України проблеми в енергетиці значно загострилися. Вітчизняна енергетика стала пріоритетною мішенню для ворога, який використовує її як «політичну зброю». Величезної шкоди критичній інфраструктурі, до якої, зокрема, віднесено системи електро- й тепло- постачання, генерації електроенергії тощо, завдали ракетні, артилерійські та дроніві атаки країни-агресора, наслідком чого стало знищення підстанцій ТЕЦ майже по всіх регіонах України, руйнування інженерних споруд, мереж, ліній електропостачання, а також інші загрози, ризики та невизначеності, що чинять негативний вплив на енергетичні об'єкти та викликають тотальний дефіцит енергії.

Актуальність теми поданої на рецензування дисертаційної роботи зумовлена нагальною потребою у запровадженні сучасних наукових підходів, інструментів та моделей, які застосовуються в Європі та у світі в цілому, до публічного управління енергетичним сектором задля забезпечення стійкості, надійності та ефективності функціонування регіональних енергетичних систем, а також недостатністю теоретико-концептуального і методико-технологічного забезпечення цих процесів. Вирішення цієї проблеми дозволить підвищити ефективність та результативність публічноуправлінської діяльності на територіях, а також комунальних підприємств та інших організацій різних форм власності, діяльність яких має бути спрямована на ефективне виробництво та належне постачання послуг з енергозабезпечення територій і громад на рівні кращих європейських стандартів, вимог, принципів та правил.

Дисертаційне дослідження базується на визначених Урядом стратегічних пріоритетах, представлених на порталі Офісу реформ, і спрямованих на забезпечення макроекономічної стійкості України, прискорення її вступу до ЄС та відновлення економіки і країни в цілому, а також відповідно до стратегічних цілей та пріоритетів, визначених Енергетичною стратегією України до 2050 року, з урахуванням ключових положень Національного плану з енергетики та клімату України на період до 2030 року, спрямованого на узгодження енергетичної та кліматичної політики для забезпечення сталого розвитку та відновлення економіки.

Для проведення досліджень під час підготовки дисертації здобувач наукового ступеню *Бобронніков Дмитро Олександрович* брав участь у НДР кафедри за такими темами: «Забезпечення стійкості, ревіталізації та розвитку територій і громад в Україні» (№ державної реєстрації 0122U002375, 2022–2024 рр.); «Цифрова трансформація публічного управління» (№ державної реєстрації 0122U002236, 2022–2024 рр.), «Інноваційні інструменти публічного управління процесами забезпечення національної стійкості на рівні територій і громад в умовах долаття гібридних загроз» (№ державної реєстрації 0125U001823, 2025 р.) (є відповідні публікації та довідка про участь в НДР від 27.10.2025 № 12-22/38).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна

Здобувач належним чином обґрунтував актуальність обраної теми, коректно визначив об'єкт і предмет дослідження, сформулював мету та основні завдання дослідження. Дисертаційна робота носить комплексний характер, має достатню теоретичну основу. Вірогідність результатів і висновків дослідження забезпечуються відповідністю використаних методів дослідження його меті і завданням, якісним аналізом наукових та інших релевантних джерел.

Наукові результати дисертаційного дослідження всебічно обґрунтовані, є достовірними, мають наукову новизну. Зокрема, автором дисертації:

уперше обґрунтовано комплекс наукових положень, підходів, інструментів і моделей, системне використання яких методологічно забезпечує результативність публічноуправлінської діяльності в енергетичній сфері на регіональному рівні, зокрема на основі побудованої автором цільової функції успішності цієї діяльності й розроблених ним векторної моделі регіонального енергетичного простору, інструментальної моделі забезпечення енергетичної стійкості регіону та інтегрованої моделі формування регіональної системи енергоефективності та енергозбереження, використання яких сприяє реалізації визначених останніми енергетичними стратегіями України пріоритетів, спрямованих на досягнення енергетичної незалежності, стійкості та перехід до кліматично нейтральної економіки, а також на подальше впровадження реформ в Україні, прискорення вступу до ЄС та відновлення економіки й країни в цілому;

– *удосконалено* понятійно-категоріальний апарат предметної сфери дослідження, а саме: надано авторські дефініції понять «регіональна система енергоефективності та енергозбереження», «енергетичний кластер», «енергетична спільнота», «енергоефективна громада», «енергетична стійкість територіальної громади», «регіональний енергетичний простір», «енергетична стійкість регіону», що дозволило систематизувати відомий у світі інструментарій управлінської діяльності та обґрунтувати доцільність його комплексного використання в енергетичній сфері як на регіональному рівні, так в окремих територіальних громадах;

– *дістало подальшого розвитку*: обґрунтування доцільності запровадження відомих у світі управлінських підходів та інструментів на основі їх систематизації за структурно-функціональними ознаками (концептуальні, організаційно-управлінські, забезпечувальні), які розглядаються на системоутворюючому, стратегічному та тактичному рівнях, що сприятиме підвищенню ефективності діяльності регіональних органів публічного управління, заснованих на імплементації передового зарубіжного досвіду та кращих практик в енергетичній сфері, а саме, формуванню енергетичних кластерів, кооперативів та / або спільнот як складових енергоефективних громад в регіоні, які інкорпоровані у регіональний енергетичний простір, і є ключовими стейкхолдерами регіональної системи енергоефективності та енергозбереження.

Зазначене дозволяє зробити позитивний висновок щодо успішності виконання поставленого наукового завдання та належного рівня оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

3. Оцінка змісту роботи та повноти викладу результатів дисертації в опублікованих працях

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 282 сторінки, з них 247 – основний текст, 3 таблиці, 7 рисунків, 3 додатки, список

використаних джерел становить 203 найменування (у т.ч. 40 – англійською мовою).

Зміст дисертації свідчить про обізнаність здобувача зі станом і напрямом розвитку сучасної наукової думки у сфері публічного управління та адміністрування, а також із ситуацією, що склалася в її практичній площині.

Розділ 1 «Енергоефективність та енергозбереження як пріоритетний напрям сучасної енергетичної політики України та об'єкт стратегування» присвячено вивченню стану наукового опрацювання проблем формування та реалізації сучасної енергетичної політики України, її нормативно-правовому та інституційно-організаційному забезпеченню, а також ролі стратегування в забезпеченні енергоефективності та енергозбереження на державному та регіональному рівнях.

Для забезпечення ефективності й результативності реалізації енергетичної політики України автором запропоновано використовувати інструменти середньострокового стратегічного планування, а не довгострокового (25-30 років), як це відбувається сьогодні в галузі. Це надасть можливість досягти визначених довгостроковою енергетичною політикою цілей і пріоритетів шляхом послідовного виконання трьох-чотирьох середньострокових стратегій, хід реалізації яких значно простіше контролювати та, за потреби, вносити необхідні зміни у відповідь на загрози та виклики, зокрема воєнного часу, тим самим забезпечуючи успішність та проактивність стратегічного управління в галузі в цілому.

Для формування основоположних засад, якими мають керуватися вітчизняні органи публічного управління під час стратегування у сфері енергоефективності та енергозбереження, а також прийняття відповідних управлінських рішень для досягнення поставлених стратегічних цілей, обґрунтовано та формалізовано принципи формування регіональної системи стратегування у сфері енергоефективності та енергозбереження, до яких, зокрема, віднесено: проактивність та адаптивне реагування; додатковість та відтворення; системну інтеграцію та комплексність; динамічність та середньостроковість; реалістичність та безперервність, енергетичне партнерство та стратегічні комунікації; розумне використання енергії та екологічну стійкість тощо.

Зроблено висновок, що навіть у сучасних складних умовах невизначеності майбутнього, пов'язаної з війною РФ на території нашої країни, необхідно забезпечити успішне розроблення та реалізацію середньострокових регіональних стратегій енергоефективності та енергозбереження, що можливо за умов дотримання зазначених принципів публічного управління у цій сфері, з акцентом на принцип додатковості та відтворення, який автор вважає ключовим, і таким, що налаштовує стратегічну діяльність органу публічного управління регіонального рівня на узгодження з суспільними цінностями, інтересами, потребами та очікуваннями територіальних громад регіону.

У розділі 2 «Підходи та інструменти формування регіональної системи енергоефективності та енергозбереження: досвід та крапці практики» здійснено пошук та наукове обґрунтування підходів та інструментів

формування регіональної системи енергоефективності та енергозбереження. З цією метою досліджено європейський досвід публічного управління у сфері енергоефективності та енергозбереження. Зроблено висновок, що реалізація державної енергетичної політики європейських країн здійснюється не тільки шляхом зниження обсягів споживання енергоресурсів та зменшення рівня залежності від їх імпорту, а також шляхом децентралізації енергетичної системи (або розподіленої генерації), що також сприяє поліпшенню екологічної ситуації і є безпосереднім ефектом від впровадження енергоефективних та енергозберігаючих заходів. Важливу роль у цьому процесі відіграє створення енергетичних кластерів. Надано авторську дефініцію поняттю «енергетичний кластер».

Обґрунтовано роль розподіленої генерації у підвищенні енергетичної ефективності на регіональному рівні, для чого визначено її переваги для бізнесу та територіальних громад регіону. Для визначення кола заінтересованих у розподіленій генерації сторін здійснено аналіз стейкхолдерів енергетичного сектору, починаючи від профільних міністерств та органів публічного управління на регіональному й місцевому рівнях, комунальних і бізнес-підприємств, та закінчуючи громадськими ініціативами (від активних мешканців або спільнот) територіальних громад регіону. Проаналізовано їх інтереси та впливи, на основі чого розроблено векторну модель регіонального енергетичного простору та надано авторські дефініції поняттям: «регіональний енергетичний простір», «регіональна система енергоефективності та енергозбереження», «енергоефективна громада» тощо.

Обґрунтовано доцільність використання відомих у світі управлінських та інших підходів та інструментів на регіональному рівні, зокрема, таких як: програмно-цільові й антикризові (зокрема, стратегування, прогнозування, проєктування, антикризове управління); менеджмент-орієнтовані (енергоменеджмент, енергомаркетинг, бенчмаркінг, проєктний менеджмент, Six Sigma, тощо); корпоративні (формування енергетичних кластерів, спільнот, кооперативів, інших громадських ініціатив або об'єднань, побудова системи взаємовідносин між стейкхолдерами на основі взаємодії та партнерства тощо); компетентнісний підхід та управління на основі моделей якості та безупинного вдосконалення (зокрема, PDCA, сертифікація за стандартами ISO); цифровізація управлінської діяльності в енергетичному секторі та створення смарт-мереж; децентралізація генерації енергії (або розподілена генерація).

Зроблено висновок, що запровадження досліджуваного автором управлінського інструментарію буде сприяти підвищенню ефективності діяльності регіональних органів публічного управління, спрощувати процесі інкорпорування та адаптації до сучасних вітчизняних умов передового зарубіжного досвіду та кращих практик у сфері енергоефективності та енергозбереження, а також сприяти формуванню енергетичних кластерів та спільнот як складових енергоефективних громад в регіоні, які, у свою чергу, можуть бути інкорпоровані у регіональний енергетичний простір, тим самим

забезпечуючи формування регіональної системи енергоефективності та енергозбереження.

У розділі 3 «Методико-технологічне забезпечення формування регіональної системи енергоефективності та енергозбереження» розроблено методико-технологічне забезпечення формування регіональної системи енергоефективності та енергозбереження, для чого розглянуто поняття енергетичної стійкості регіону як інтегральної складової зазначеної системи. Надано відповідні дефініції. Розроблено інструментальну модель забезпечення енергетичної стійкості регіону та, на її основі, інтегровану модель формування регіональної системи енергоефективності та енергозбереження. Також побудовано цільову функцію успішності діяльності органів публічного управління щодо розвитку системи енергоефективності та енергозбереження на регіональному рівні, яку запропоновано використовувати під час оцінювання цієї діяльності на основі кількісних та якісних показників.

Зроблено висновок, що для підвищення енергоефективності та енергозбереження в масштабах регіону та забезпечення його успішного та сталого розвитку необхідним є розбудова такої регіональної системи енергоефективності та енергозбереження, яка б інкорпорувала в регіональний енергетичний простір результати реалізації проєктів з енергоефективності, що виконуються в рамках регіональної енергетичної стратегії та з використанням обґрунтованого автором дисертації управлінського інструментарію, мають центри відповідальності в структурних підрозділах відповідних органів влади та органів місцевого самоврядування та підвищують енергетичну стійкість регіону шляхом децентралізації та диверсифікації джерел енергопостачання, збільшення резервних запасів енергоресурсів, розширення можливостей трансформації одних видів енергії в інші, а також забезпечення гнучкості діяльності виробників електроенергії та їх швидкого реагування на зміни кон'юнктури на ринку енергоносіїв.

Підготовлено рекомендації щодо практичного використання запропонованих підходів та інструментів в управлінні енергетичною галуззю на регіональному рівні.

За результатами виконання дисертаційного дослідження опубліковано 11 наукових праць, із них: 4 статті у наукових фахових виданнях України (із них 2 – у співавторстві), 7 тез доповідей у матеріалах науково-практичних конференцій (із них 2 – у співавторстві).

4. Значення роботи для науки, практики та суспільства

Наукове значення роботи полягає у тому, що вона є першим дослідженням у вітчизняній науці з публічного управління та адміністрування у напрямі розроблення та наукового обґрунтування комплексу наукових положень, підходів, інструментів і моделей формування регіональної системи енергоефективності та енергозбереження, а також відповідного методико-технологічного забезпечення їх реалізації.

Практичне значення роботи полягає в тому, що основні концептуальні та практичні положення доведені до рівня практичних рекомендацій органам публічного управління регіонального та місцевого рівнів і можуть бути використані в процесі формування регіональної системи енергоефективності та енергозбереження, зокрема, під час розроблення та реалізації документів програмно-цільового характеру, що стосуються трансформації енергетичного сектору регіону як в умовах воєнного часу, так і у повоєнний період, а також для підвищення ефективності та результативності публічноуправлінської діяльності в енергетичній сфері в цілому.

Результати, які отримані здобувачем, мають практичну значущість, апробовані та впровадженні, що підтверджується відповідними довідками про впровадження, зокрема:

– Дніпропетровської обласної державної адміністрації (Департамент житлово-комунального господарства та будівництва) під час розгляду пропонуваного у роботі підходу до структуризації та моделювання регіонального енергетичного простору та підвищення ефективності стратегічної та проектної діяльності в енергетичній галузі (довідка про впровадження від 14.11.2025 №4662/0/112-25);

– Дніпровської міської ради, зокрема, у частині надання пропозицій щодо реалізації Програми підтримки встановлення сонячних та вітрових електростанцій та підтримки децентралізованих систем генерації в домогосподарствах у Дніпропетровській області на 2025 – 2026 роки (довідка про впровадження від 18.11.2025 № 3/2-173);

– Губиниської селищної ради Самарівського району Дніпропетровської області під час виконання завдань з формування переліку енергоефективних проектів для реалізації Стратегії розвитку Губиниської територіальної громади на період до 2027 року, затвердженої рішенням Губиниської селищної ради від 24.10.2023 № 15-27/VIII (довідка про впровадження від 30.10.2025 №2530);

– Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» у процесі підготовки здобувачів другого (магістерського) та третього (освітньо-наукового) рівнів вищої освіти (удосконалення та актуалізація змісту робочих програм з дисциплін спеціальності D4 «Публічне управління та адміністрування» (довідка про впровадження від 27.10.2025 № 12-22/138).

5. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Ґрунтовне вивчення змісту дисертаційної роботи та публікацій автора, а також представлених результатів перевірки роботи програмою StrikePlagiarism.com, рекомендованого МОН України для закладів вищої освіти, дозволяють визнати, що порушень академічної доброчесності не встановлено. Коефіцієнт подібності, який визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту дисертації було знайдено в різних джерелах, дорівнює 8,89 %.

Використані ідеї, цитування відповідних нормативних документів, результати і тексти інших авторів мають коректні посилання на відповідне джерело.

6. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту та оформлення дисертації

Оцінюючи в цілому позитивно подане до захисту дисертаційне дослідження, слід вказати на окремі дискусійні положення дисертації та висловити такі зауваження і пропозиції:

1. У п. 1.3 автор обґрунтовує принципи стратегування в енергетичній сфері на регіональному рівні, одним із яких є принцип додатковості та відтворення джерел енергії (с. 94). На наш погляд, виокремлення цього принципу, зокрема, в аспекті відтворення, вимагає додаткової аргументації.

2. У п. 2.1 здобувач аналізує європейський досвід публічного управління у сфері енергоефективності та енергозбереження (с. 116-133), зокрема досліджує існуючі стандарти в сфері енергетичного менеджменту та політики щодо забезпечення енергоефективності територій та громад у різних країнах. На наш погляд, роботу би покращило, якщо б автор зробив зведену таблицю, у якій би узагальнив результати проведеного аналізу за різними критеріями (наприклад, основні ознаки, переваги, недоліки, можливості адаптування тощо) з огляду на існуючу проблематику виробництва та споживання енергоресурсів у країнах ЄС.

3. У п. 2.2 роботи зазначає, що цифровізація відіграє провідну роль у вдосконаленні процесів виробництва, передачі й споживання енергії, і що через запровадження інновацій та цифровізацію галузі можна досягти зменшення енергоспоживання (с. 119). Зазначене твердження вимагає додаткового пояснення.

4. Автором дисертації побудовано векторну модель регіонального енергетичного простору (п. 2.3, с. 153) та цільову функцію успішності діяльності органів публічного управління щодо розвитку регіональної системи енергоефективності та енергозбереження, якою встановлено обмеження на значення кожного з коефіцієнтів енергетичної стійкості (п. 3.2, с. 215-220). На наш погляд, застосування такого математичного апарату, зокрема, для організації подальшої стратегічної діяльності органів публічного управління в галузі, може викликати певні труднощі.

5. Автору дослідження варто було б додатково розглянути такий аспект проблематики, як забезпечення енергетичної галузі компетентними й висококваліфікованими управлінськими кадрами, здатними вирішувати наявні проблеми й знаходити шляхи виходу із кризової ситуації, яка склалася на даний час в цій сфері.

Разом із тим, зазначені зауваження не знижують наукової цінності дисертаційного дослідження. Загальна оцінка роботи є позитивною.

7. Загальний висновок про відповідність роботи встановленим вимогам

Характеризуючи представлену на рецензування роботу, маємо відзначити, що основні наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані автором дисертації, відповідають вимогам до такого виду досліджень. Вивчення тексту роботи і публікацій автора надають підстави для висновку, що дисертаційна робота Боброннікова Дмитра Олександровича на тему: «Формування регіональної системи енергоефективності та енергозбереження: публічноуправлінський аспект», є самостійним, завершеним науковим дослідженням.

За своєю актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованості, наукової та практичної цінності здобутих результатів дисертація Боброннікова Д.О. відповідає галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» та спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» та вимогам наказу МОН України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019)», а її автор, Бобронніков Дмитро Олександрович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Опонент:

директор Навчально-наукового інституту
публічного управління та державної служби
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
доктор філософських наук, доцент

Л.Г. КОМАХА

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
№ 2038 - проєкт внутр. від 16.02.2026
КЕП: КОМАХА ЛАРИСА ГРИГОРІВНА 16.02.2026 16:15:22
5E984D526F82F38F040000094F3BB0DD68B406